

OSTATNI (712) *ai*

ostatni (677), **ostatny** (26), ostatni *a.* ostatny (9); ostatny *BiałKat, BudBib, SzarzRyt*; ostatni : ostatny *BibRadz (14:1), BielKron (55:1), Mącz (10:4), HistLan (4:1), BiałKaz (7:2), BudNT (3:1), ModrzBaz (3:1), SkarJedn (14:6), SkarŻyw (14:4), ActReg (12:1), SarnStat (22:1).*

o oraz *a jasne.*

comp ostatni(e)jszy (1).

sg m N ostatni, ostatniejszy (87). ◇ *G* ostatniego (62); -ého (5) *MurzNT, OrzJan, SarnStat (3), -ego (1) BiałKat, -(e)go (56).* ◇ *D* ostatniemu (5); -ému (1), -(e)mu (4). ◇ *A* ostatni (60), ostatniego (10). ◇ *I* ostatnim (6). ◇ *L* ostatnim (27), ostatni(e)m (3) *BibRadz, KarnNap (2).* ◇ *f N* ostatnią (47), ostatni(a) (8). ◇ *G* ostatniej (52); -ěj (23), -(e)j (29). ◇ *D* ostatniej (8); -ěj (2), -(e)j (6). ◇ *A* ostatnią (41), ostatnią (1) *ActReg.* ◇ *I* ostatnią (11). ◇ *L* ostatniej (54), ostatnij (1) *WisznTr; ~ -ěj (10), -(e)j (44).* ◇ *n N* ostatnie (25); -é (2) *KochPieś, ZawJeft, -e (1) JanNKarKoch, -(e) (22).* ◇ *G* ostatniego (31); -ého (4), -(e)go (27). ◇ *D* ostatni(e)mu (3). ◇ *A* ostatnie (21); -é (5), -e (1), -(e) (15); -é *OpecŻyw, KochPs, KochDz, GórnTroas; -é : -e JanNKarKoch (1:1).* ◇ *I* ostatnim (4) *GostGosp, SarnStat, PowodPr (2), ostatniem (1) MurzHist.* ◇ *L* ostatnim (25), ostatniem (3) *PatKaz I, HistJóz, Oczko, (skrót) (1); ~ -ém (1), -(e)m (2).* ◇ *pl N m pers* ostatni (1). *subst* ostatnie (13); -é (3) *KochPs, KochPhaen, ZawJeft, -e (1) OrzQuin, -(e) (9).* ◇ *G* ostatnich (47). ◇ *D* ostatnim (3). ◇ *A m pers* ostatni(e) (3). *subst* ostatnie (29); -é (3), -(e) (26). ◇ *I m* ostatniemi (1). ◇ *A* ostatnich (18).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XIX w.

1. *Który jest na końcu szeregu osób, rzeczy lub zjawisk, po którym nie ma następnego; novissimus Murm, HistAl, Modrz, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; ultimus HistAl, Modrz, Calep, JanStat, Cn; extremus Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; supremus Modrz, Cn; posterus, postremus Calep, Cn; residuus JanStat, Cn; finalis JanStat; extimus, reliquus, summus Cn (477) : zawołal [Chrystus] [...] fiódme a ofatnie flowo Oytcze w ręce twoie poletzám dulfę moię. OpecŻyw 150v; PatKaz I 12v, 15v; Trzecia błonka ofatnia/ ta ieft ktora bez żadnego poľzodku dzieciątko obwija FalZioł V 16, +7v, IV 45a, V 32, 36; KłosAlg Fv, F2, F3; Aby miefzkał w domu bożym na wieczną długość dniow. [Ps 22/6] Oto ofatni pożytek iż przez nie [świętości] człowiek doftawa chwały wieczney. WróbŻołt H4; ConPiotr 32; LudWieś B3; tedy fie sftála ciemność prawie aż do ofatniey godziny dzienney [usque ad penultimam partem diei] HistAl A6v; GroicPorz dd, ffv; Leop Num 11/1, 4.Reg 11/6; Ktora dziurá ofatnia v plugá. RejFig Bb8; RejZwierz 34v; TEn Máláchiaľz był ofatni prorok miedzy Zydmi przed przyściem Kryftuľowem BibRadz I 478v; A ofthátni nieprzyziaciel Smierć będzie zniľczoná. BibRadz 1.Cor 15/26, Lev 23/16, 1.Par 23/27, Ez 5/2, 38/8, I 451b marg, 1.Cor 4/9, II 120c marg; ná przykład wezmę Sárdánaľalá ofatniego krolá Afyriyľkiego. BielKron 10v; A to ieft ofatnie kápitulum Genefis BielKron 19; Vránákontes ofatni vľľ trzymał BielKron 244v, 8, 19 marg, 39v, 40, 80v (30); Primus Papistus est vocari desitus, Ofatny yeľt ná którym to ymię Pápiľtus przeľtáľo/ álbo piľwľzy yeľt ktorí to ymię Pápiľtus vtrácił. Mącz 395c, 57b; iefliże ľye nie vznamy/ Królá y Króľstwo pewnie ľtráćimy: á iże my ofatniego tego dźiśieyľzého Królá w POLľzce mamy. OrzQuin Y3; Ofatnie obiáwienie ná ten czás z ofatnich kľiąg Nowego Teľtámentu/ ktore zowá Apocalyľpis/ to ieft obiáwienie/ weźmiemy SarnUzn G4, E, G4; NA ľkończeniu tych Kľyąg ofatnich/ krotko poľożę/ ľáko ľye w kthorá Czwierć*

Roku ma człowiek rządzić. *SienLek* 41, 191, Ttt4v; Tam iuż rofkázuie Pan do ofstátniego kościoła do fiodemgo do Láodického *RejAp* BB8v; A thu iuż podobno Apoštoł przythoczy ná plác ofstátniego á náfzkodliwżego Herethiká ná ziemi/ to iest Papieža *RejAp* 75v; A przeto kto chce znác łáfkę páńfką/ niemálfz lepfzey y blifzfzey drogi/ iáko iá záfłuzyc/ y byc iey godzien: bo to ofstátnia/ kiedy kto widząc thowárzyfzáf swego/ dla iákiey rzeczy byc w łáfcie/ chce thymże ftrychem iáko on ísc *GórnDworz* L; Iáko ieden chwałac białugłowę/ z obyczáiow/ z dobroci/ s cnoty/ nákoniec y s cudności/ kiedy oná tey ofstátthniey chwały nie przyjmuiąc/ rzekłá/ Prze páná Bogá/ około cudności nie rácz w.m. nic mowić *GórnDworz* Q5v, 17, Y4v, Y7, Hh8v, Kk3v; A gdy przydzie trzeci á ofstátni dzień twoy/ ábys go znalazł w onym s. kościele ná práwicy Bogá Oycá swego *RejPos* 40; Iáko to fzyrzey Lukáfz s. nápiśáf w ofstáttnim położeniu pińania swego *RejPos* 134v, C4v, 5 marg, 12 marg, 47v marg, 134v (14); Ofstátni znák Kościoła práwego Bożého vkázuie Kredo lámó *BiałKat* 126, 126 marg, 131; *KwiatOpis* B4; Sámá thedy thá ofstáttnia modlitwá krwią zápieczętowaná/ iest y będzie ná świádectwo złym vpornym ludziom *GrzegŚm* 44; Ku tey ofstáttniey fprawie ktorá człek poćciwy/ Powinien mieć ná pieczy pokąd tu iest żywy *HistLan* Ev; kiedy oney nocy ofstáttniey/ tę Swiátość Apoštołom zálecáiác ták mowić: To czynicie ná pámiátkę moię. *KuczbKat* 190; álbo Brezow/ kthore iest ofstáttnie Miálftheczko Siedmigrodzkiego Woiewodztwá w gorách *BielSpr* 58v, 47v; *RejPosWstaw* [143³] [2 r.]; *Strum* Fv; *BudNT przedm* d2v; *CzechRozm* 169, 259, **7, **7v [3 r.], **8 [3 r.]; *ModrzBaz* 144v; ná ktorey [stolicy św. Piotr] 25 lat siedziáf/ aż do ofstátniego roku Neroná Cefarzáf *SkarJedn* 97; iáko ná ofstáttnim záśiedzeniu w Florencyey wotowáli [Grecy] *SkarJedn* D5, A*v, 79, 91, 98, 169 (13); *Oczko* 20; Y wczynił Czárt nań [na św. Antoniego] ofstáttni náiazd *SkarŻyw* 56; fzedł z wefelem ná śmierc naiemnik ofstátney y iedenaftey godziny powołány *SkarŻyw* 127, 106 marg, 121, 195, 277, 414, 480; á w niedzielę ofstátnią Zapuřtow bylá oddána [Bona] Krolowi w małżeńftwo *StryjKron* 727, 270, 325, 395, 557, 672; *CzechEp* 184, 300, 319, 328; ofstáttniś od Pfkowá w mili tylko nocłég miáł *KochJez* B4; *NiemObr* 55; Zátym Krol czarny/ przez ieden huř cály/ Do kuchniey fkoczył/ zá ofstáttnie wály. *KochSz* B; Przed czáfem temu świátu Pan fwe odeymuie/ A fnaďz ofstáttnim plagam iuż mieyfce gotuie. *WisznTr* 7, 15; *BielSjem* 28; Ofstátniego nieborak niedofłyfzáf fłowá. *KochTarn* 76; *ArtKanc* D10v; Ofstáttnie trudnoći Czy w niéy [Ifis] nie okazały iákiey odmienności? *ZawJest* 47, 36; tylko poprzysiędz wsytkie prawa wedle Roty tych ostatnich Krolow dwu. *ActReg* 21; zatemi ratiami ktoreś wim wypisac raczeł a zwłascza owę ostatnią *ActReg* 141, 3v, 24, 56, 98, 107, 129; Inclinationum – Odmiana ofstáttnich fylláb wślowiech. *Calep* 520b, 705a, 826a [2 r.], 1133b; *GostGospSieb* +3; *Phil* E; Kámięńby fię vžalił ftárcá doźrzáfego/ Iuż ofstáttni żywotá kłębek fnuiącego *GórnTroas* 10, 9, 15, 54; *KochCz* Bv; *KołakCath* B2v; Ofstáttnia po wfzytkich vmárlá y niewiáftá. *WujNT Mar* 12/22; Znáki y vtrapienia ktore vprzedziły fpuřtofzenie kościoła y miáftá Ierolimfkiego/ były figurá znákow y vtrapienia ofstátniego/ ktore będzie przede dniem fadnym czáfu Antychriřftá. *WujNT* 174; ROZDZIAŁ VI. [...] wychodzą cztery konie. 8 A ná ofstáttnim śmierc/ y piekło zá nim. *WujNT Apoc* 6 arg, *przedm* 13, 14, 18, s. 100 marg, 397 (12); *JanNKar* F4; *JanNKarKoch* D4v, E3v [2 r.]; á ná ofstáttnich liřciéech Wići/ będzie miánowan dzień Séymików Powiátowych. *SarnStat* 129; A z drugá ofstátnią dóbr fwych częścíá/ mężá niech weźmie [wdowa]/ wedle woléy fwéy. *SarnStat* [630], 121, 191, 429, 446, 465 (14); (nagł) Zemomyřlaw. (–) TEn był ofstáttni bałwochwálcá frogi *KlonKr* B4v; ále

oftátnie prorocstwo [Lutra] opák wyfzło *PowodPr* 55, 17, 33, 46, 53 *marg*, 56, 63 [2 r.], 80; Pocznem od tey oftátney poćiechy/ którą nam nabárziesy heretycy wydzieráią: á potym fię do inych puścím *SkarKaz* 381b, 6a, 279a; *GosłCast* 12; Przetoż Iákub ś. ten oftátni znak kładzie mądrości/ która z gory ieft: iż ieft bez obłudności. *SkarKazSej* 662a, 690a, 691a, 697a, 702a; *KlonWor* 7, 81; Niżli miecz w fię wráziłá/ thy oftátnie fłowá/ Przerzekłá tuż przed śmiercią/ nędzna białągłowá. O wdzięczne łupy *PudłDydo* B6; Ták fię Strus fprawował w oftátney potrzebie/ Y flawie/ y cności czyniąc dofyć z fiebie. *SzarzRyt* C2v; Wżdy twoy [śmirci] iad próżny: bo ten kwiat ku wiosnie Oney oftátney y wieczney wyrośnie *SzarzRyt* Dv.

W połączeniach szeregowych (2): ábyfmy rzeczy y kthore fą ná nyebye/ y ná żyemi/ pyerwfśe/ frzednye/ oftátne ználi á wiedzyeli. *GliczKsiąż* H; Pierwfze woýfko wiodł Sálfkie Kfiążę/ weśrzednie Lántgráv/ oftátne Iurgá Málfpurłki *BielKron* 227v.

W przeciwstawieniu: »ostatni(ejszy) ... (na)pi(e)rw(sz)y« (25): *KłosAlg* F; *HistAl* F5; *RejWiz* 191v; Wiemći vczynki twoie/ y miłość/ y poługowanie/ y wiarę/ y ćierpliwość twoię/ y oftátne rzeczy więtfze niż pierwfze. *BibRadz Apoc* 2/19; Legáth z Rzymá o thę rzecz do niego [Ladziśława] iechał/ áby żonę oftátnią porzucił/ á z pierwfzą mieszkał. *BielKron* 302v; *Mncz* 464d; *OrzQuin* E3; *GórnDworz* Hh5v; Oftátne rząd nieposlednieyfzych mężow potrzebuie iedno iáko y pierwfzy. *BielSpr* 20, 9v; Przyzow robotniki á odday im zapłátę/ poczávwszy od oftátnych/ aż do pierwych. *BudNT Matth* 20/9; *CzechRozm* 61v, 106 [2 r.]; *SkarŻyw* 36, 580; Byłćiby błąd oftátneýszy ftkroć gorfzy niżli pierwfzy. *MWilcHist* B2v; Y nie k rzeczyby nám Apoštoł powtore pierwfzego człowieká/ y zaś wtorego ábo oftátne⁸⁰ przed oczy wyftáwiáł *CzechEp* 295; y będzie oftátne błąd gorfzy niż pierwfzy. *WujNT Matth* 17/64, 20/8, *Apoc* 2/19; VStáviamy/ áby Pifárze Ziemiłcy w fádzięch nie wyćiągáli od pifánia/ iedno ná piérwfzym Roku pułgrofzá/ y ná oftátnim pułgrofzá *SarnStat* 804 [idem (2)] 816, 911; Napierwfze imię moie, zmierzklóby fię niżbyś Przyfzedł do ostatniego. *CiekPotr* 68.

Wyrażenia: »ostatnia chwila« (2): Y prze grzech który mieszka w ćiele náfzym/ aż do oftátney chwile żywotá náfzego. *WujJudConf* 77; Bog wie co z námi będzie w tey oftátney chwili. *WisznTr* 22.

»ostatni(e) czas(y)« = *tempus novissimum PolAnt* [szyk 23:9] (32): *KromRozm I* B3v; á wyęcey trzebá było zgromádzáć kołcyoł niżli rządzić/ dáleko wyęcey teraz oftátnych tych czáfów/ kyedy wyela ludzi miłość zgáflá/ yáko pan fám przepowyedzyáł *KromRozm III* N4; *LubPs* Q3 *marg*, Q3v *marg*; Ktorzy iefthelmy záchowani mocą Bożą przez wiarę ku zbáwieniu/ ktore gotowe ieft áby było obiáwione czáfu oftátneýgo. *BibRadz 1.Petr* 1/5, II 141b *marg*; *BielKron* 80; y przyyda iefzcze oftátne przed Sądem Bożym czáfy/ w ktorych Królowie poginá wfzyłcy *OrzQuin* X4; Pámiętay ná oftátne czáfy/ á náwieki nie będziefz grzelzył. *HistRzym* 60; *RejPos* 163v, 259v; *BiałKat* 113v; iż w oftátnych czáfiech przyda ná was fálżywi náuczyciele/ ktorzy vkázowác będą wiele Kriřtułow. *RejZwierc* 197v; *WujJudConf* 23v, 71v; *RejPosRozpr* cv; *SkarŻyw* 172, 203; żeby Antychriřt nie miał przyść/ aż práwie czáfu oftátneýgo przed fkończeniem świátá *CzechEp* 349, 220; *NiemObr* 14, 163 [2 r.]; *ReszPrz* 13v; Boś nam raczył obiáwić czáfu ostatnie[go]/ przeniaświętfze fłowo fwe żywotá wiecznego. *ArtKanc* K17v, K18v; Boiácemu fię Páná Bogá dobrze będzie czáfu oftátneýgo *KołakSzczęśł* B4; Fałelźni Chriřtułowie y fálżywi Prorocy fą ći zwodzićiele/ ktorzy oftátnych czáfów mocą fzátańfką będą fię

zdąć cudą czynić *WujNT* 174, 270, 2. *Tim* 3 *arg*; Taki będzie ten ostatni czas/ w którym wszystko się wkarze/ wszystko się popłaci *SkarKaz* 4a; *VotSzl* B2.

»ostatni czas« [*w tym*: czyj (4), czego, „żywota” (2)] [*szyk*: 6:1] (7): proflę też moy pánie mnie ty nie rácz opuľlczać á nawięcey czáfu zelćia ostatnich czálow moich. *RejPs* 103v; trwáiąc w swoiey fprawiedliwosci do ostatniego czáfu żywota. *BielKron* 3; Lepiey iest íść do domu płáczu niż wefela/ bo fie w nim wlpomina ostatni czas ludzki *BielKron* 80v; áby Mánicheom odľzczeńcom nie dawano Bożego ciála/ chybá w ostatni czas. *BielKron* 158, 82; *RejPos* 177; Przetoż widząc iż moy czas ostatni nádchodzi/ Radbych wszystko roľpráwił ták iáko fie godzi. *HistLan* E.

»ostatnia część« [*szyk* 7:1] (8): w ostatniey części Ráká známieniá niebieskiego/ y ná początku Lwá *LeovPrzep* C; *CzechRozm* 61v; Tych słow páná Chrístuľowych/ ostatnią część/ naypierwey wważaymy *NiemObr* 105; *KochPhaen* 22; *GórnTroas* 72; do téy ostatniey części przyľtępuię. *OrzJan* 57; *WujNT* 751; *PowodPr* 2.

»ostatnia czwierz, kwadra« [*szyk* 10:1] (6:5): gdy kxiężycz z chodzi: przed ostatnią kwadrą. *FalZioľ* V 43v; Takieź fie przez oľtytnią [!] czwierz pokazować będzie/ iako po peľni áz do kończa. *LudWieś* B2, Bv [2 r.], B2v, B3 [2 r.]; *Goski ktv*, A6v, A10v, A12v.

»ostatni dzień« [*szyk* 5:1] (6): záwzdi pámiętaj ná ostatnie dni twoie [*novissima tua*]/ ábowiem fmiertelny iestes/ á fmiertć twoię vľtháwicźnie przed oczymá miey. *HistAl* G2; Znáiąc że ostatniego dnia iuź dokonawam. *HistLan* E2v; *ArtKanc* P17v, P18, T8v; *Phil* B2.

»ostatni (sądny) dzień« = *novissimus dies PolAnt*, *Vulg*; *dies supremus Modrz* [*szyk* 22:4] (26): Iź będziey ostatnich dni zgotowána gorá domu páńľkyego/ ná wirzchu gor *KromRozm III* G5; *LibMal* 1554 191; *BibRadz Ez* 38/16; Wiem iż moy ftworzyciel żywie/ y ia w ostatni dzyeń z zyemie powľtáne. *BielKron* 27v, 467v; Abowiem Pan Kríftus/ ciáło swoie z grobu żywotem wziáwľzy/ wniolł do niebá/ y támże iest/ á więcey nie sľtępuie w tymże cieľe/ áz [!] ostatniego dnia ná ľad. *RejPosWiecz*³ [97]; *GrzegŚm* 6, 40 [2 r.]; *WujJudConf* 200; Pan Kryftus w nas żywie/ przez ktorego y w on ostatni dzyeń ciála náľze wzbudzone być máia. *RejPosWstaw* [1102]; *BudNT Ioann* 12/49[48]; Ktorego dnia onego ostatniego oczekawamy: gdy tráby swoiey gľofem do Máieľtatu ľwego ľadowego wyzowie żywe y zmárľe *ModrzBaz* 136v; *SkarJedn* 9; *ArtKanc* M11; iżby káždy ktory widzi Syná/ á wierzy weń/ miał żywot wieczny: á ia go wľkrzelę w ostatni dzień. *WujNT Ioann* 6/40; A Wiedz to/ iż w ostatnie dni náľtána czáły niebesieczne. *WujNT 2.Tim* 3/1, *Ioann* 6/54[55], 11/24, *Iac* 5/3; *PowodPr* 69; Czworthy nadoľkonáľzy trybunaľ/ ostatni ľadny dzień. *SkarKaz* 4a *marg*, 4b, 384b [2 r.], 488b.

»ostatnia godzina« = *koniec świata*; *novissima hora Vulg* [*szyk* 3:2] (5): day Boże/ abyľmy się ná oney Oktawę/ wieczney/ y ostatney godziny/ Bogu/ w niepokálanym fumnieniu/ y cieľe ľtáwic mogli. *SkarŻyw* 4; *CzechEp* 351 *marg*; ľkad wiemy/ iż iest ostatnia godziná. *WujNT 1.Ioann* 2/18; *WysKaz* 3; Swiátá godziná ostatnia iáko się ma rozumieć *SkarKaz* Oooo2v.

»ostatnia godzin(k)a« = *śmierć* (8): Profzę cie Serapis obiáw mi to kthorą fmiertćią mam vmrzeć. Rzekł mu Serapis/ dobra rzecz iest y krom boleľci ostatniey godziny nie wiedzieć [*ultimum supplicium ignorare*] *HistAl* B6v; *SeklPieś* 15v; profzę. tedy/ ábyście mi poľľuľzeństwo wierne záchowali/ [...] gdzie trzebá/ ręká czynili do ostatniey godziny *BielKron* 244v; Ze pod wyľokie niebá rzewliwy gľos idzie/ Aż w tym iego [ľabędzia] ostatnia godzinká nádeydzie. *WisznTr* 15; Day nam ostatniey

godziny/ gdy z tego światá poydziemy/ z pámięciá dobre íprawienie *ArtKanc* M19v; *GrabowSet* H4v; teraz y w oítátniá godzinę ímierci náłzey. *LatHar* 29; *WujNT* 292.

»mary ostatnie« (1): Będzielz (mówiá) ten kiedy dzień błogóńławiony/ Ze go leżác ná márách oítátnich vyżrzemy? *KochPs* 60.

»ostatnia pomsta« (1): On [*Strus*] zemdlon oítátniey iuż pomíty požáda/ Y w kimby záb martwy zoítáwić pogláda. *SzarzRyt* C2.

»ostatnia przygoda« (2): *KochPs* 5; IAko vćielzny Lábec przy ízumiącey wodzie/ Załofnie ípiewa fwoiey oítátniey przygodzie *WisznTr* 15.

»ostatni raz« (5): *BierRaj* 21v; kyedy oítátni raz do Hyeruzálem íledł [*św. Paweł*] *KromRozm II* v3v; to złączenie wielkie zwierfchnich Plánetow/ iuż tám tego roku oítátni raz będzie w Známienu niebyeńskim wodnym *LeovPrzep* E4; *CzechEp* 208; Itoł ná ktorým Zbáwićiel náłz oítátni raz wieczerał *ReszList* 161.

»ostatnie rzeczy« (1): Quatuor Novissima. Die vier letzten dinge. Cztery oítátnye rzeczy. *Murm* [207].

»ostatni termin« (8): Oítátni thermin poítaw ná przodku/ á pirwízy ná oítatku á facit we írzodku *KłosAlg* F, E3 [2 r.], E4, F3 [2 r.], F3v [2 r.].

»ostatnia (Pańska) wieczera« [*szyk 33:6*] (39): PANie Iezu Kryfte/ ienżes godziny wieczorné oítátniá wieczera s zwoleniki twymi w palátzu znamienicie vflany^m vczyniles *OpecŻyw* 90v; *KromRozm III* E8, M6; *KrowObr* 47v *marg*, Vu2; *Leop* *A3v; *OrzQuin* N4; Pan CHRiřtus Apořtoły íwe ná oítátniey Wieczery Kápłany poczynił. *KuczbKat* 190 *marg*, 190; *WujJud* 150 [2 r.], 169, 178, 179v, 240v; A My w Nowym Teřtámenćie mamy ná to mieřce Krzeřt y Teřtáment oítátniey Wieczery [!] Páńńkiey. *WujJudConf* 159; *CzechRozm* 250; *SkarJedn* 64; *SkarŻyw* 384; *ReszPrz* 16; *LatHar* 384, 520; Skąd znáć że P. Iefus ná oítátniey wieczery, wylewáiąc zá nas krew fwoię, Bogu Oycu ofiárował. *WujNT* 110 *marg*, 109, 115 *marg*, 155, 286 [2 r.], 297 (12); Ofiárá nowego zakonu vřtáwiona ná oítátniey wieczery *SkarKaz* Oooo2a, 155b, 156b, 157a, 159a.

»ostatni wiek« [*szyk 6:1*] (7): *PatKaz III* 103; Weźrzał Pan Bog z wyłokořci/ Ná ćiche ludzi w niłkořci. A ták wieku oítátniego/ Pořle ná řwiát íprawcę řwego. *BielKron* 134; *SarnUzn* H5v; Ale dáleko ináńřzy y roznieřřzy vrząd oítátnich tych złych wiekow pomoczników ábo Wikáriow *RejPosRozpr* c3v; *Vltima Cumaevi venit iam carminis řtas* [...]. Oítátny wiek iuż przyřzedł/ o ktorem piřáłá Sybillá *ModrzBaz* 134; To wezwánie rozmáitych godzin/ znáczy wezwánie Zydw pierwřzego wieku řwiátá/ y pogánow oítátniego wieku. *WujNT* 84; Wřzákož nawłáńniey pokázuiá řię/ w tym oítátnich wiekow přeřłádwániu okrućieńřtwá Tureckiego *PowodPr* 9.

»ostatni wiek« = *starořć* (1): Do człowieká poćiwegó iuż w oítátnim wieku pořtánowionego wirřzyki. COż wřdy řobie pomyřliř moy řtáruřzku miły *RejZwierc* 180.

»do ostatniego (wy)tchnienia, tchu« (2:1): Mářz s řobá wřzędzie nořić naukę niebieńką/ íalnie íá wyznawáiąc/ i do oítátnieř^{go} íei tchnieńiá bronáć *MurzHist* H3; Quorum usque ad extremum spiritum provecta est prudentia, Których mądrořć áż do oítátniego tchu trwáłá *Mącz* 478a; *CzechEp* 325.

Zestawienia. »ostatnie mazanie« (3): Nápominánie chorego ku řwiętemu Oítátniemu mázániu. *KarnNap* E, Ev řp, E4.

»ostatnie pomazanie« [szyk 10:2] (12): Marya Szwyatofzczy kofzczyelne wfwym zyuoczye przyymouala ktore fą krzeftł pothwyerdzenye czyalo boze. pokuta, malzenftwo, oftathnye pomazanye a fzwyczenye kaplanfkye *PatKaz III* 135; *BielKron* 462; *KuczbKat* 230 [2 r.]; *WujJud* 26, 160v [2 r.], 199v, Nnv; *SkarJedn* 347; *WujNT* 795 *marg*, Bbbbbb4.

»ostatnia posługa« (6): Czás telz iufz ieft abyfmy iufz o Krolu náfzym Ziémfkim/ á teras zmárlym ktorego pogrzeb/ y oftátnią poftługę obchodźimi/ iufz mowili. *BiałKaz* Hv; *StryjKron* 360; *GórnTroas* 11; *KochFrag* 49; *WysKaz* 2; Bez pogrzebu y oney oftátńiey poftługi/ Będzie wiatrom bezecne igrzyfko czás długi. *KlonWor* 40.

»ostatnia potrawa« = *bellaria, secunda mensa Murm, Mącz* (3): *Murm* 162; *Bellaria, Ofstátńia potráwá/ yáko fą wízelákie owoce/ y infze potrawy/ ktore s ferem dawáyą ná ftól/ po wízfłtkich potráwách. Mącz* 24a; *Secunda mensa, Wet/ to yeft ofstátńie potráwy/ owoc/ fer/ który ná ofstátku dáya. Mącz* 378a.

»ostatnia wola [czyja]« [szyk 4:2] (6): *BielKron* 403v; Gdzie ofstátńią wolą fwą oznaymie przed nimi/ Iák fie z wámi obeydz chcę z dziateczákami fwemi. *HistLan* E; ále gánili iáko rzecż bezbożną/ przeciwną wftáwie y woley ofstátńiey zbáwicielá náfzego Páná Chryftulá. *ReszPrz* 59; *Item*, do chorych do oznaymienia woléy ofstátńiey niemocného. *SarnStat* 836; *PowodPr* 49; *SkarKaz* 386b.

Szereg: »(i) (na)pierwszy i ostatni« = *primus et novissimus PolAnt, Vulg; prior et novissimus Vulg, PolAnt* [szyk 10:2] (12): A ofstátek mow Ozyálfá pierwfłych y ofstátńich/ nápiáfł Ifáiafł fyn Amos Prorok. *Leop* 2.*Par* 26/22, 2.*Par* 20/34; Ty rzecży mowi pierwfzy y ofstátńi/ ktory był vmárły y żywie. *BibRadz Apoc* 2/8; ktora [bitwa] krolowi y pierwfza y ofstátńia byłá. *BielKron* 307; *RejAp* 197v; Otóz mafz báránká twégo Mefyáfzá/ áby báráná zgłádzil: którego piérwéy ofiárowano/ á pothym iedźiono/ ná ónéy ofstátńiey y piérwfzéy ofierze ftáréy. *BiałKat* 346; Piérwfzy dzień dáł [Bóg] káždému Y ofstátńi *KochFrag* 54; Toć mowi pierwfzy y ofstátńi/ ktory był vmárł/ y żywie *WujNT Apoc* 2/8; Iam ieft Alphá y Omegá/ pierwfzy y ofstátńi/ początek y koniec. *WujNT Apoc* 22/13, Xxxxx, Xxxxx4; W tychtu Kfiáfzkách obaczyfz rozmáite wierfze/ W ktorych kiedy przeczytafz ofstátńie y pierwfze. [...] fzácu y wedle zdánia fwego iáko raczyfz. *CzahTr* A4v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r. i w przeciwstawieniu 25 r.]

α. *W funkcji rzeczownika* (4) : Nie po denarzu zgodziłes fię zemną? Weźmi fwoie á idź. Chcę ia temu ofstátńiemu dáć iáko y tobie. *BudNT Matth* 20/14.

ostatni z kogo (2): y ofstátńiego fnich mieczem zábiję. *Leop Am* 9/1; *Calep* 882b.

W przeciwstawieniu: »pirwszy ... ostatni« (1): bo pofpolicie ludzie/ pilńiey pátrzą ná pirwfze kthorzy wyiáda/ niż ná ofstátńie *GórnDworz* 17.

2. *Po którym dotąd nie było innego; przeszły, niedawny; ultimus HistAl* (17) : Therafch then ofstátńi poftel ftharofthi Kamyenyeczkyego kthori thv bil [...] nycz nyepzinyofł pewnego *LibLeg* 11/151v, 7/10; Hnet to ofstátńie rzeczenie/ iż nád nádzieię wyfzłó/ wielki fmiech pobudziło w ludziech. *GórnDworz* R3v; dozwolił mu [Giżyckiemu] pan Krákwofki z ofstátńiego noclegu trzemá godzinómá przed fobą wyiechác. *GórnDworz* S4v; Teraz ná tym ofstátńiem Concilium Trydentfkim *Oczko* 30; abyfmy byli w tey mierze poftłufzni ofstátńiego powfzechnego Concilium dekretowi *ReszPrz* 59; że

zá Kázmierzá ofáttniego dlugo/ to iest dziewięć dni Seym trwał *GórnRozm* K4v; *ActReg* 108, 160; to powiedz/ co po ofáttniey fpowiedzi pámiętafz. *LatHar* 137.

W połączeniu szeregowym (2): O ofáttnim świeżym y niedawnym w Florencyey Grekow y Ruši z kościołem Bożym ziednoczeniu. *SkarJedn* A* [*idem*] 266.

Wyrażenia: »ostatni czas« (2): *BielKron* 253v; á nie o Sákrámenćie ś. który nie dopiro tych ofáttnich czáfów/ ále záfwie v Kátholikow *WujNT* 174.

»ostatni dzień« (1): iż dwa wielcy z nafzych ofáttniego dnia [*dium ultimam*] dokonáli w bitwie kthoráfmy z Alexandrem mieli *HistAl* E7.

»ostatnim razem« (1): Quo ego interprete novissime ad Lepidum sum usus, Któregom ya málo przed tym álbo ofáttnim rázem ku Lepiduśowi słał. *Mącz* 251d.

Szereg: »blisko przeszły, ostatni« (1): ták iáko była też zá nim [*Jerzym Farensbekiem*] ná Séymie blińko prześfzłym ofáttnim zá przodká nálfzego Królá Stephaná przyczyná *SarnStat* 1208.

3. *Który został sam jeden, jedyny; pozostały; ostateczny; novissimus PolAnt, Vulg; ceterus Vulg* (60) : Iuż fie też ciepła fpodziewał. A ták łobie prześpicznie żył/ Iż ofáttniey fzuknie pozbył *BierEz* Lv; a ofáttnią pięć bracyei fwych pośtawił [*Józef*] przed krolem [*Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege Gen 47/2*] *HistJóz* E2; *Leop Apoc* 8/13; Krol widząc iey [*Sybilli, która poprzednie księgi spaliła*] ftałość á rośtropność/ gdy ofáttnie chciała fpałić/ dał iey trzy fta złotych á kfięgi wzyął. *BielKron* 133v; *Supersum*, Zośtawam/ yeśtem ofáttny álbo zbytny. *Mącz* 431c, 419d; [*Ionatan*] Zośtáwiwfy przy łobie trzy tyfiące mężów/ z których dwa tyfiacá zośtawił w Gálilei/ á ofáttny tyfiąc wziął z łobą [*mille autem venerunt cum eo*]. *BudBib* 1.*Mach* 12/47; Tych tedy dobrodzieiow wáfzych/ ofáttni nálf wśyfłkich dobrodziey. Ofáttnie plemie/ ofáttni Krol/ oto vmárl *BialKaz* H2v; Stego tedy Iágełowego domu. Ofáttny ten Iágeło/ narodził się był/ ták zacnie. *BialKaz* 13, kt, H2v [2 r.]; iśz dwu fynaczkow moich/ iedyną poćiechę moię/ y ofáttni fkarb moy/ pożyczálnikowi w niewołą dáć muśzę. *SkarŻyw* 103; Smiálemu wífędy rowno: á o wolność miłą Godzi fye oprzęd by więc y ofáttnią siłą *KochPieś* 51; *ZapKościar* 1587/73; poki ofáttniego dľugu niezapłacę *ActReg* 164, 165; ZOftáie dobremu miłofnikowi Oyczyzny thá ofáttnia cnotá/ to iest/ wiára *Phil* O2; Abych/ chćiwé żáłości ferce/ náfyćilá/ A ofáttnie członeczki iego [*syna*] obłápiłá. *GórnTroas* 52; A Tropos iádowita brátá ofáttniego/ Siemioná Kxiążę Słuckie mężá przewáfznego/ [...] Ofáttniego Dźiedzicá świáta pozbáwiłá. *KoľakCath* B2v, kt, A3, C2v, C4; Wiem co vczyńię: przedam tę ofáttnią wiołkę. *CiekPotr* 40; Rádáby ćię wymkńęłá/ y z ofáttniey fżáty. *GosłCast* 46.

Wyrażenia: »grosz, kwartnik ostatni« (1:1): Zapráwdęć powiedám nie wyńdźiefz fтамąd afz wróćifz do kfártnika ofáttniego. *MurzNT* *Matth* 5/26; grofch ofthathni ftrawil *LibMal* 1554 192.

»ostatnie lekar(z)stwo« (3): Tę chorobę lecżą mlekiem koziem/ ktore iest ofáttnie lekarśtvo *FalZioł* IV 36c; Ale iż y ty rzeczy nic nie pomogły zá żywotá/ przeto [*grzesznicy*] do Czyfćá ofáttniego lekárftwá bywaią odfyfłáni *GrzegRóżn* Ev; *PowodPr* 85.

»ostatnia nadzieja« (3): ofáttnia nádzieiá nálfá w Pánie Bodze *OrzRozm* A3; *Oczko* 12; ktemu/ ábyś w żadný rzeczy infzýy ofáttnią nádzieię zdrowia króleřtwá twęgo nie pokłádał/ ieno w téy bronii fwéy. *OrzJan* 109.

»ostatnia obrona« (2): *SkarJedn* 83; Vćiekłem fye do ofáttniey páńfkiéy obrony. *KochPs* 23.

»ostatni pieniądz, pieniążek« = *novissimus quadrans, novissimum minutum Vulg* (5:2); *HistRzym* 51v; a lza drugi Rok na S marczyn 35 m. ma polółycz a ofatnye pyenądze ma polółycz ten vczywy Marczyn Lega tak lze na s marczyn *ZapKoscier* 1582/8v, 1582/35 [2 r.]; Záprawdę powiedamci; nie wynidzielz łtamtąd/ aż oddalż oftátni pieniążek. *WujNT Matth* 5/27[26]; ná mieścách czyścowych/ we łto nałob wyplacác to mušiemy [...] aż do oftátniego pieniążká. *WujNT* 22, *Luc* 12/58[59].

»plac ostatni« (2): Boiuy teź mocnie ná tym plácu oftátniém/ przeciw łzátánowi y wšyftkim iego pokułam *KarnNap* E4v, Fv.

»ostatnia pociecha« (3): Zmartwywštánie brát twoy. Toć iest oná oftátnia poćiechá káždemu: przeciwko łtrálliwey śmierci (*marg*) Pociecha oftatecznia przeciwko smierci. (–) *BiałKaz* D2, B3v; Toć oftátnia poćiechá y lekárstwo náłze/ prawdą łłowá Páńłkiego łie rátowác *PowodPr* 85.

»ostatni potomek« [*szyk* 5:1] (6): Ian Sforćia [...] vmarł ielzće w młodych lećiech/ y łyn teź Fránciłzek przez przyczynę krolá Fráncułkiego Ludwígá: á tho był oftátni potomek zacnego rodzái u Sforćiow. *BiałKron* 417v, 118 *marg*, 425v; ielłi się ináčzey przeciwko tey Pánnie. Zacnych Krolow wálznych miedzy wámi oftátniemu potomkowi/ niedbáłością/ y niewdźięcznością/ záchowácie *BiałKaz* M3v; *KołakCath* A3v; *SkarKaz*)(4.

»ostatni ratunek« (1): Ty oftátnim rátunkiem: gdy rzeczy nie łłużá/ Czyniłz ochotne nogi y pułzczáłz ná dłużá *KlonWor* 1.

»ostatnia ucieczka« [*szyk* 1:1] (2): którzy [*poganie*] Hetmánom łwym łłupy pozłóciłte lali [...] y do nich w potrzebách polpolitych oftátnie vćieczki miéwáli. *OrzQuin* R4; Do tegoć [*do kapłana*] we wšyftkich Krześcijáńłkich Królestwách/ wšyftkim łudzióm/ w krzywdách Królewłkich/ vćieczká iest oftátnia. *OrzQuin* S3v.

»ostatnia wymowka« (1): boię łie/ byłmy [...] nie mówili: Niełpodziéwáliłmy łie tego: co więc oftátnia wymówká bywa łudzi nieofłtroźnych. *OrzJan* 68.

Szeregi: »jeden i ostatni« (1): Zwalczywłzy zá pomocą Bożá wšyftki narody Pogáńłkie Prułkie Krzyżacy/ zołtála im ielzće byłá iedná y oftátnia/ á tá więłsza y możniełsza Sudowitłka Ziemiá *StryjKron* 300.

»ostatni a prawie desperacki« (1): łpárći píłmem Haeretykowie/ do oftátniey łię á prawie dełperáckiey obrony vćiekłi *SkarJedn* 83.

W przen (1) :

Wyrażenie: »ostatni dłuę« (1): iz Alexander dnia 19. Augułtá Miełięcá Roku 1506. w Wilnie oftátni dłuę łmierci z ciála záplácił *StryjKron* 707.

4. *Najwyźszy, najwaźniejszy, najdoskonalszy; ultimus HistAl, Mącz, JanStat* (25) : przyłzłiłmy iuż w Polłzce ná oftátni punkt/ z ktorego iedno łpáść á łzyię złómić/ á żyżkę iákiego rychłó w Polłzce miáłto Krolá mieć. *OrzRozm* A4; Terazem nagle z łtopniów oftátnich zrzucony/ Y miedzy inłzé ieden z wielá policzony. *KochTr* 10; *OrzJan* 73; ofiárá krzyżowa Pána Chriłtułowá [...] iest oftátnia pieczęć y dołkonáłe potwierdzenie nowego zakonu y nowego tełtámentu *WujNT* 287; Potym go [*skazańca*] máłodobry ná gorę wprowadzi: Y ná oftátnim łzczeblu/ iuż łię tu záłádzi. *KlonWor* 40.

Wyrażenia: »ostatnia(-e) kaźń, karanie« (2:2); *GliczKsiąę* G4; Poena ultima, Ofłtátnia kaźń/ to yełt/ zgubienie/ zátrácenie/ łmierć. *Mącz* 501c; to zá ofłtátnią kaźń wykonywáiąc/ gdy od niewdźięcznych

odchodząc/ proch z nog fwoich otrząłali [apostołowie]. *NiemObr* 14; którzy będą doznáni w takimże występku fałszywéy monety/ y będą iuż fkazáni/ y oštátnim karániém [ultimo supplicio *JanStat* 377] pokaráni *SarnStat* 408.

»ostatnia potrzeba« = *śmierć* (4): *KarnNap* E3v; A gdy czás przydzie oštátniéy potrzebie/ Ledwé fye naydzie/ kto ciáło pogrzebie *KochPieś* 17; A Bog ktoremu nie táyno nic w niebie/ Niech wie o fwoich w oštátniéy potrzebie. *GrochKal* 25; *SiebRozmysł* L4.

»ostatnia rozprawa« (1): A czegoż iuż czekác małz? tylko iefzcze oney oštátniey rośpráwy/ ábyś fie rozśpráwił á rozśładził z onym oštátecznieyśzym nieprzyiacielem swoim s śmierciá fwoią *RejZwierc* 173v.

»ostatnie sądy« (1): iż [Prokuratorowie] rzeczy iálne tak vplotą/ że kilkákroć/ á zgoła poki oni chcą/ po oštátnich śládách gdzie koniec miał bydź one ćwiczą. *PowodPr* 64.

»ostatni sędzia« = *Pan Bóg, papież, koncylium* (3): PRoźę/ kto w on czás/ mnie przychylnym będzie/ Gdy on oštátni Sędzia ná śład liędzie? *GrabowSet* X3v; Papież á Koncylium iest oštátni śędzia w wąpliwościách wiáry. *WujNT* Aaaaaa3v, Zzzzz2v.

»ostatni stopień« (2): Pan [...] w nawyęttfey nyemocy zdrowye yego [człowieka] śpráwi/ W oštátnim ftopnyu śmyerći on go nie przebaczy *LubPs* L2v; *ZawJeft* 47; Stárośtowie [...] w Stárośtwie śwym Exekucią do oštátniégo ftopniá czynić będą powinni *SarnStat* 873.

»ostatnia zapłata« (4): obiaw mi nieprzyaciele thwoie/ áby pomśtą mieczá oštátnią zapłatę [ultimum supplicium] wzięli *HistAl* G; Rádwnákwofki [...] będąc we Lwowie począł kościoły łupić/ tám wzyął oštátnią zapłatę. *BielKron* 418; iż thu Kryłtus zmartwychwśtánim się ćiefzył w vtrapieniu śwym iáko y wśyścy Świeći oná oštátnią zapłatą *GrzegŚm* 25; *KochMon* 21.

5. *Najgorszy, najmniej ważny, najmniejszy; novissimus Vulg* (9) : niewiem by thá przyczyná miedzy inemi oštátnia była *Górndworz* D4v; *RejPosWstaw* 42; *KochFragJan* 4; próżę vniżenie/ iáko oštátni z tych ktorzy byli przeciwko ośobie W.M. *CzahTr* A2.

Wyrażenie: »ostatnie mie(j)sce« (3): *HistJóz* D2; Izem oštátnié mieyśce dał dobrému mieniu/ Które ludzie dźiśieyśzy w takiéy cénie máią *KochDz* 105; á tedybyś ze wśtydem począł śiedzieć ná oštátnim mieyścu [novissimum locum]. *WujNT Luc* 14/9.

α. *W funkcji rzeczownika* (2) :

αα. »ostatni« (1) : A oni to vśłyśzawśzy/ ieden zá drugim wychodźili/ począwśzy od śtárfzych [a senioribus] (*marg*) áż do oštátnich. G. [usque extremos *PolAnt*] (-): y zośtał śam Iefus *WujNT Ioann* 8/9.

ββ. »ostatnia« (1) : Bowiem w Powiślnych miáftách v przekupki Mierzyć groch ábo pokryweczką krupki/ Iuż to oštátnia. *KlonFlis* F.

6. *Znajdujący się na końcu; kończący, zamykający coś* (6) : W tym imieniu IEZVS [...] będzieśz miał/ [...] zátzymánie w polłiznieniu/ y wrotá do niebá w twym oštátnim fkonánium. *SkarŻyw* 4; A przynamniéy tym czáśem mogłem był odpráwić [!] Wiek śwóy/ y Perfephonie oštátniéy fye śtáwić *KochTr* 6; Pánie/ iefli należy tobie śię zmiłowác/ A moźeśz y w oštátnim zginieniu rátowác *KochFr* 108.

Wyrażenie: »śmierć ostatnia« [szyk 2:1] (3): Slub twój mię wraca od śmierci ośtatniéy podwoiá. *KochPs* 181, 152; Y Maufolaea/ y AEgyptkié grody Ośtatniéy śmierci próżné być niemogą *KochFr* 38.

7. Po którym nie może być innego, definitywny; *novissimus HistAl, Cn*; *ultimus Modrz, JanStat, Cn* (43) : Też czarna á zielona Ipoftalis/ ielt nagorśza. Abowiem znamionuie ośtatnie ípalenie/ á tak śmierć. *FalZioł* V 10; nie ten który by vpádl wzgardliwością i ośtatniem od Boga odwrócenim. *MurzHist* L3; bym z onemi teraz mówił/ którzy rozum w nożnách/ á rádę w rękách/ nie w głowie chowaią: których oná ośtatnia bywa przy Wotowaniu Conclufia/ Boday zábit kto przeciwko temu/ vtopię Kórd w niem śwóy do iedlec. *OrzQuin* F2v; *Prot* B4; A będzie fie w nim [*Chrystusie*] mnożyła íprawiedliwość y obfitość pokoiá/ áż do ośtatniego záginienia Mieliacá. *RejPos* 53v; tak [ziemia] przy ośtatniéy skażie/ íftności káždéy íwá w się część biorąc/ okázuie to/ iż ielt [...] fundáment wśzyłtkiego *Oczko* 3v, 5v; Tom ostatni respons wziął od Im P. Kanclerza aby P. Gnieznincki podał drogę iakoby to obwarowano bydz mogło. *ActReg* 107, 129; Gdyż rużenie póspolité ielt vrádzoné ośtatnie tylko przeciw gwałtownéy mocy zá vchwałá y zezwoleniém wśzyłtkich *ordines, etc.* [*quandoquidem eiusmodi expeditio contra extremam vim et potentiam de consensu omnium ordinum est decreta JanStat* 692] *SarnStat* 424; niedziw prawie iż P. Bog plag swoich do ośtatniego wyniszczenia dobywa. *PowodPr* 27, 7, 32; iż przed tym dniem ośtatniéy y dośkonáley íprawiedliwości/ ná ludzie Pan Bog ná ziemi puści wielkie pośtráchy *SkarKaz* 5a; Któremu ośtatniému moiému wyroku/ Nic iuz niech nie záwadza *GosłCast* 32.

Wyrażenia: »ostatnie dokończenie, dokonanie« [szyk 2:1] (2:1): á kroleśtwo iego [...] ítało fie ielścze przed poczęcim światá/ á trwáć tak będzie/ áż do ośtatniego dokończenia. *RejPs* 138v; áby [król] ná ośtatnie dokończenie [*sua novissima*] baczył *HistAl* G3v; Niechże thu iuz leży w ziemi/ my k domom náłzym poydziemy/ gotuiąc fie tákże k temu/ dokonaniu ośtatniému. *ArtKanc* SI 8.

»ostatni koniec« = *ultimus finis Modrz, JanStat* [szyk 2:1] (3): Woyciech z Pilzná Káznodzieiá kóniec Króleśtwá Polśkiego vkázuie ośtatni. *OrzQuin* Y3 marg; o což inśzego mam Bogá prośić/ iedno ábych to zezwolenie wálże/ do ośtatniego żywotá mego kóncá mogł znośić? *ModrzBaz* 25; *SarnStat* 941.

»ostatni rozsádek« (2): ábych te wśzytkie rozroznienia/ iákom ie w oboich ksiégách nálazł/ ták w cále zośtáwił/ áż do ośtatniego rozśádku tych którym te różnice rośtrzygnąć należy. *WujNT przedm* 18, *przedm* 5.

»sąd ostatni« [szyk 7:6] (13): Dáymi fie okázaniá marné chwály wyśtrédz/ a ítymi znamiony iuz duchownymi/ przed oblicžnością twą na ośtatniém łádzie widzietz *OpecŻyw* 132v; *KromRozm III* B3; Iák fie írodze Pan przy ośtatniém łádzie będzie mścił krzywdy śwey nád złośniki. *LubPs* N3v marg, hh4; *GórnDworz* Q2v; iż Pan Chryśtus nie wedla zaślugi káždego człowieká/ ále wedla wiáry łádzic będzie/ ná ośtatniém onym łádzie. *ReszPrz* 87; *ReszHoz* 117; *LatHar* 523; *PowodPr* 53; Mowmy zá pomocá Bożá o potrzebie/ á potym o pośtráchách y poćiechách tego Páńśkiego przyśścia ná łád ośtatni. *SkarKaz* 1b, 1a, 2a, 243a; [*GilPos* 319v].

»ostatni upadek« (3): Zażby nie lepiej to wygnać a wykorzenić, aniż tak milczeniem a oczekiwaniem dopuścić się szyrzyć ku ostatniemu upadku swemu, który nas nie minie *Diar* 35; iż iuż wżyfcy widzimy oftátni vpadek fwoy/ á w żadnym ráttunku nádzyeie nie mamy *BielKron* 59v, 59v.

»ostatnia zguba« (4): która to iftność kiedy od niéy fye oddali/ drzewo żywiącé/ álbo rzecz óná/ iuż tym być/ czym byłá/ z oftátnią zgubą fwą poprzeftawa. *Oczko* 5, 6; Ieft iefzczę tá Confederácia niebefpieczná/ z tey troiákíey miáry. Naprzod iż od Bogá pomftę oftátníey zguby zá fobą ciągnie *PowodPr* 45, 66.

8. *Skrainy; najodleglejszy, najdalszy; novissimus Vulg; supremus, ultimus Mącz; extremus, imus, infimus Calep* (39) : Drudzy piżą iż tho ieft tá infuła Tylen która ieft oftátnia/ o ktorej ftárzy Hiftorykowie piáfali: *Tibi feruiat vltima Tilen. BielKron* 294v, 45v; Znákci tho dobry/ iż Nátturá niemoc w oftátnie członki wypędziła *SienLek* 22v; Rátuy mię pánie: bo złych przygód nawáłności Sięgáią we mnie oftátnich kości. *KochPs* 99; Iefli fkrzydłá oblokę różánéy zorze/ A lotem zá oftátnie vdam fye morze *KochPs* 203, 55; tákże Gepidy przodki Litewłkie y Zmodzkie/ ktorzy w oftátnich kátách y brzegach Oceanu Baltickiego/ [...] miełzkáli *StryjKron* 31, 26; [*Jupiter*] Wziął w rękę oftry piorón/ [...] którym więc/ rzecz tęga/ Przez ziemię áż do piekłá oftátniego sięga *KochMuza* 27; *KochPhaen* 9; Imus, infimus, extremus – Dolny, oftatny, fpodny. *Calep* 515a; tobie nie fą ani Táyne niebá piękniemi fádzone gwiazdami Ani brzeg morzá/ zuchwálych wod kędy piány Ziemię oftátnie podlewáią ściány. *WitosłLut* A6.

Wyrażenia: »brzeg ostatni« (1): A od pośrodku ziemié áż do brzegu oftatniego [*ad crepidinem novissimam*] dwa łokcie *Leop Ez* 43/14.

»ostatni cel« (1): Tá k iuż byli przyfzli ku oftátniemu celu/ áż vćiekáli drudzy z miáttá *BielKron* 215.

»ostatnia granica« [*szyk 3:1*] (4): rozbili [*Żydzi*] namioty fwoie v Ethán ná gránicách oftátnich Egiptu. *BielKron* 30v; Bo y Mauritania ieft práwie zawiáłá/ y oftátnią gránicą ziemié przyległéy Oceanowi *StryjKron* 11; *WujNT* 393 [2 r.].

»ostatni kraj« [*szyk 1:1*] (2): ná oftátnim kráiu ftoimy/ iedno iuż fpáść/ á fzyię prze té kácérze złámáć *OrzQuin* Kv; *OrzJan* 20.

»ostatni kres« (8): iużbyfmy byli nie teraz ále dawno do onego ofthátniego krefu złości przyfzli/ gdzieby fie pogorfzyć nie mogło. *GórnDworz* H5; iż czel/ á oftátni kres dołkonálego dworzániná ten ieft/ áby on wiodáć páná ku dobremu/ á pocźciwemu/ zoftáł w tey mierze v niego ochmiłthrzem. *GórnDworz* Kk4v, Kk5, Mm6; Tylko żeby fie mężnie popifáłá/ A oftátniego krefu dobieżáłá. *KochSz* C; nie ráczże nas wáłzá K: M. y czáfú tego iákoby oftátniego krefu żywotá fwégo opuśczáć. *OrzJan* 96; *SarnStat* 26; *GosłCast* 76.

»ostatnie lata« = *starość* [*szyk 2:2*] (4): Et vŕque in fenectutem et fenium deus ne derelinquas me. A przeto nie ráczy mie miły panie opuśczáć áż do ftarofci y do oftatnich lat moich. *WróbŻołt* 70/18; *Supremis suis annis, Ofatnych lat fwych. Mącz* 435a; *KochFrag* 52; *OrzJan* 92.

»mrokiem ostatnim« (1): Prózno z domu przededniém wychodźifz/ Prózno mrokiem oftátnim przychodźifz *KochPs* 191.

»ostatnia starość« [szyk 3:1] (4): *Ultima antiquitas, Ołtátnia łtárość. Mącz 11c; StryjKron A6; Prągnęłam łczęśćcia twęgo/ prągnęłam w łtárości Ołtátniéy/ z tobą wżyc wćielźnéy rádości. ZawJeft 38, 7.*

a. W konstrukcji typu „ostatni Y” = „skraj, koniec Y-a” (2) : A W ołtátnią łobotę [*Vespere autem Sabbatorum; A W wieczór Sobotni WujBib*] gdy świtało napirwłzy dzień po łobocie/ przyślzá Marya Mągdálená/ y druga Márya/ áby grob ogládały. *BibRadz Matth 28/1; Nie ták iełt wdźięczny oléy báłłámowy Swięzo wylany ná włos Aronowy: Zkąd wonny płynie áż ná kray bogáty Ołtátniéy łzáty. KochPs 196.*

9. *Najwięszy, o najwięszym stopniu natęzenia; ultimus Mącz, Calag, Cn; extremus Calag, Calep, Cn; supremus Calep, Cn (36)* : Y byłoby to łczere á práwie ołtátne głupłtwo/ tákemu połłowi mieyłce y wiaré dáć *SkarJedn 49; [młodzi] Zdrowie/ y łławę tráćą/ tráćą máiętności/ Y oyczyźnę w ołtátnie ząwodzą trudnoći KochOdpr B; tedy ówá [choroba] wleczyc łye może/ która łye niezáltárzáłá/ [...] chorógo w melánkolią/ á wołtátnią tełkność niewpędziłá Oczko 15v, 13; Calag 334b; weyźrzy ná moje ciężkoći/ Náwróc dułżę od progú ołtátniéy cięmności. KochPs 9; Pan téż ołtátnim práwie gniewem zápalony/ Lud łwóy omiérził łobie/ y kray włubiony KochPs 162; Iuż mię były piekielne kłopoty łciłnęły/ Y trwógi práwie ołtátnie zięły. KochPs 175, 56; bym wolnym żginał był człowiekiem/ Nie czekáiąc tym łwoim niefortunnym wiekiem Ołtátniégo niełczęśćcia KochPam 87; á kto pod práwem żyć niechce/ ten pod Tyránnem mułsi: bo to iuż ołtátni munłztuk ná łwawołą KochWr 31; Calep 398b, 1036a; kiedy gwałł ołtátni będzie. OrzJan 68; który [stan duchowny] widząc wiaré Pána Kryłtułową w niebełpieczentwie ołtátnim/ nie łą trudni przyłožyc łie ná tę woynę OrzJan 111; gdy Pan Bog łudowi łwemu co rołkazował/ ábo go téż z czego ku ołtátniemu pokarániu łtrofował PowodPr 18, 2, 8, 36, 60, 85; Iełli Philozoph w tym łudzkie^{go} żywotá ołtátnie łzczęśćcie kładł/ gdy kto mogł co pewnego o dźiwách łwiátá tego [...] wiedziec SkarKaz 274a; [Boże [...]/ ciębie ia wzywam y z łercá prołżę/ w potrzebie y ołtátniéy toniey/ nie ráćz mię opułzczać ArtTanat K7].*

Wyrażenia: »ostatnia(-e) nędza, znędzenie« [szyk 2:1] (2:1): że lichwiarze żydowie/ ták wielką od chrześciájánów lichwę wyciągáli/ iż łilá ich do znędzenia ołtátniégo przychodziłó *ReszHoz 128; te niedołtátki ktore w Polłzce łą wrychle do ołtátniéy nędze przywieść mogą. PowodPr 78; SkarKaz 385a.*

»ostatnia potrzeba« [szyk 5:1] (6): *GroicPorz kk2; To tedy rułżenie wedle Státutow/ ná ołtátnią potrzebę Krol Polłki chowác będzie OrzRozm V, Pv; Mącz 463c; Niechciéyze mię dźiś w ołtátniéy potrzebie/ Móy wieczny Pánié/ odrzucác od łiebie. KochPs 31; OrzJan 109.*

»ostatnie ubostwo« (2): Co może być dziwnieyłżego nád to/ biała głowá ták zacnego domu/ ták bogáta/ włzytko dla Pána Bogá z táką wiará rozdáłá/ iż práwie do ołtátniégo wbołtwá przyślzá? *SkarŻyw 143; ZawJeft 25.*

Szeregi: »ostatni a konieczny« (1): to ołtátnye á konyeczne dobro ma mu [*ocięc synowi*] s łiebye okázác [...]/ iż go nyema opułścic áni odłiebye y łálki łwey oddálic. *GliczKsiąż Q2v.*

»ostatni a (i) na(j)więszy« [szyk 2:2] (4): *Ultimum et maximum telum necessitas, Potrzebá yełt ołtátnia y naywięłza przigodá/ to yełt/ yáko my mowiemy potrzebá álbo niewolá ząkon álbo żelázo*

łámie. *Mqcz* 501c; *GostGospSieb* +3v; iż to teráznieyfze niebełpieczeńłtwo [...] iełft naywiętfzym/ y
iákmiarz ofátátnim tey koronie ku vpadkowi iey. *PowodPr* 6; *SkarKaz* 385a.

»wielki a ostatni« (1): iż dla wielkiej á ofátáthniey potrzeby/ rodzíce záprzedawali dzieći łwoie
GroicPorz kk2.

Synonimy: **2.** niedawny, przeszły; **6.**, **7.** konieczny; **9.** największy, nawiętszy, wielki.

Cf **OSTANECZNY, OSTATECZNY**

MMk